

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO
12/2004 vp

**Hallituksen esitys laiksi valtion talousarviosta
annetun lain 3 a §:n muuttamisesta**

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 16 päivänä syyskuuta 2004 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi valtion talousarviosta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta (HE 152/2004 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan samalla määrännyt, että sivistysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- opetusneuvos Juhani Dammert, opetusministeriö
- hallitusneuvos Raija Isotalo, valtiovarainministeriö
- puheenjohtaja Gustav Björkstrand, Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto
- rehtori Eero Kasanen, Helsingin kauppakorkeakoulu
- koulutuspoliittinen sihteeri Aleksi Henttonen ja koulutuspoliittinen sihteeri Anne Mikkola, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valtion talousarviosta annettua lakia. Esityksen mukaan siirryttäisiin järjestelyyn, jossa yliopistojen yksin tai yhdessä muiden kanssa perustamat osakeyhtiöt voisivat toimia yliopiston tutkimus- ja taiteellisen toiminnan tulosten kaupallisina hyödyntäjinä sekä kotimaassa että kansainvälisesti ja jossa hyödyntämisestä saatavat tulot voitaisiin ohjata talousarviossa tarkemmin päätettävällä tavalla välittömästi yliopistojen käyttöön. Järjestely edellyttää valtion talousarviosta ane-

tun lain nettobudjetointia koskevien säännösten muuttamista.

Esitys liittyy valtion vuoden 2005 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 2005. Lain säännöksiä nettobudjetoinnista sovellettaisiin ensimmäisen kerran vuoden 2005 talousarviossa, alkaen 1 päivästä elokuuta 2005.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Suomalaiset yliopistot toimivat osana Euroopan korkeakoulutus- ja tutkimusalueetta. Ollakseen kansainvälisesti kilpailukykyisiä ja kyetäkseen hankkimaan toiminnalleen myös kansainvälistä rahoitusta yliopistojen on voitava osallistua nykyistä monimuotoisempaan kansainväliseen yhteistyöhön. Valiokunta yhtyy hallituksen esityksen perusteluissa todettuun siitä, että koulutus- ja tutkimuspalvelujen kansainvälinen kaupallinen hyödyntäminen on olennainen osa yliopistojen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistamista. Yliopistojen tutkimustulosten kaupallinen hyödyntäminen ja muu yliopistolaisissa yliopistojen tehtäväksi säädetty yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen lisääminen onnistuu paremmin, jos edistetään yliopistojen tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan tulosten muokkaamista kaupallisesti hyödynnettäviksi tuotteiksi ja liiketoiminnaksi.

Yliopistot ovat toivoneet taloudellista itsenäisyyttä. Hallituksen esityksellä parannetaan taloudellisia toimintamahdollisuuksia. Valtion vuoden 2005 talousarvioesitykseen on tehty 270 000 euron varaus, jolla yliopistot voivat hankkia edellä mainittuun tarkoitukseen perustettujen yhtiöiden osakkeita. Tässä tilanteessa hallituksen esityksessä ehdotettu joustavuus on tarkoituksenmukainen, ja toisaalta myös voimassa oleva perustuslaki asettaa rajoituksia taloudellisen autonomian lisäämiselle voimakkaasti. Valiokunta pitää tärkeänä huolehtia siitä, että uudistuksen jälkeenkin julkisen perustutkimuksen ja opetuksen asema säilyy.

Yliopistot ovat katsoeet, että taloudellisen itsehallinnon puutteet haittaavat yliopistojen menestymistä nimenomaan niiden ydintehtävissä, joita ovat edistää tieteellistä ja taiteellista siivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa korkeinta opetusta sekä toimia maailman yliopistoyhteisön kilpailukykyisinä jäseninä. Suomalaisen yhteiskunnan kannalta on välttämätöntä, että yliopistot kykenevät edelleen tarjoamaan tasarvoiset koulutuspalvelut ja että yliopistot pys-

tyvät toimimaan alueidensa kehityksen kannalta keskeisen innovaation siirron moottoreina.

Hallituksen esityksen tarkoituksena on, että yliopistot voisivat yksin tai muiden kanssa perustaa osakeyhtiöitä tutkimuksen ja taiteellisen toiminnan tulosten kaupalliseksi hyödyntämiseksi sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Toiminnasta koituvat tulot voitaisiin ohjata vuosittain talousarviossa päätettävällä tavalla suoraan yliopistojen käyttöön. Valiokunta pitää myönteisenä, että yliopistot saavat nykyistä laajemmat mahdollisuudet erottaa maksullisen palvelutoiminnan osia yliopistojen muusta toiminnasta poikkeavin periaattein yhtiömuotoisiksi kokonaisuuksiksi.

Vaikka yliopistojen taloushallinnollinen luonne valtion tilivirastoina on toimiva ja hyvin perusteltu järjestelmässä, jossa valtion rahoitus omistajana on ensisijainen, voidaan yliopistojen taloudellista liikkumavaraa lisäämällä kasvattaa niiden edellytyksiä suorittaa perustehtävänsä ja menestyä myös kansainvälisessä kilpailussa entistä tehokkaammalla tavalla.

Mahdollisuus perustaa osakeyhtiöitä tuo yliopistoille myös haasteen taloushallinnon hoitamiseksi. Uusi järjestelmä edellyttää, että yliopistot huolehtivat asianmukaisella tavalla yliopistoyhtiöissä valtion osakasvallan käyttämisestä ja omistajapolitiikan toteuttamisesta. Yliopistolta edellytetään valmiuksia laatia ja analysoida liiketoimintasuunnitelmia ja yritysten taloudellista raportointia sekä huolehtia liiketoimintaan liittyvästä riskien hallinnasta ja myös yliopistoyhtiöiden ja yliopistojen virasto- ja laitostoiminnan välisen rajapinnan asianmukaisuudesta. Yliopistojen oman sisäisen valvonnan tehostaminen on tämänkin uudistuksen vuoksi ensisijaisen tärkeää, mutta valiokunta korostaa myös opetusministeriön roolia yhtiötoiminnan ohjaajana ja valvojana. Valiokunta painottaa, että toimivalta itsenäiseen valtion osakasvallan käyttöön edellyttää yliopistoilta myös toimintaan liittyvien riskien hallinnoinnin asianmukaista järjestämistä ja valmiuksia yritystoiminnan hoitamiseen.

Yliopistojen taholta on tuotu esiin epäkohtana se, että Helsingin yliopistolla ja Åbo Akademiella on niiden historiallisista tekijöistä johtuen rahastoja, mutta muilla yliopistoilla ei ole tähän mahdollisuutta. Tämän on todettu aiheuttavan taloudellista epätasa-arvoisuutta yliopistojen kesken.

Sivistysvaliokunta pitääkin välttämättömänä, että lakiuudistuksen vaikutuksia seurataan ja tarvittaessa ryhdytään toimenpiteisiin.

Yliopistoille annetut lahjoitukset. Tuloverolain 57 §:n mukaan muun muassa suomalaiselle yliopistolle tehty rahalahjoitus on vähennyskelpoinen, jos lahjoituksen suuruus on enintään 25 000

euroa. Valiokunta huomauttaa, että tällaista enimmäisrajoitusta ei ole, jos vastaavanlainen rahalahjoitus tehdään suomalaisen kulttuuriperinnön säilyttämistä edistävään tarkoitukseen. Valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että selvitetään mahdollisuudet poistaa tiedettä tai taidetta edistävään tarkoitukseen tehtyä rahalahjoitusta koskeva verovähennyksen yläraja.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 22 päivänä lokakuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kaarina Dromberg /kok	Minna Lintonen /sd
vpj.	Säde Tahvanainen /sd	Mikaela Nylander /r
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Ilkka Taipale /sd (osittain)
	Hanna-Leena Hemming /kok	Marja Tiura /kok
	Sinikka Hurskainen /sd	Jutta Urpilainen /sd
	Tuomo Hänninen /kesk	Raija Vahasalo /kok
	Tatja Karvonen /kesk	Unto Valpas /vas
	Rauno Kettunen /kesk	vjäs. Lauri Oinonen /kesk (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Hallituksen esityksessä HE 152/2004 vp ehdotetaan yliopistoille nykyistä hieman laajempia mahdollisuuksia lisätä taloudellista autonomiaansa. Esityksen mukaan siirryttäisiin järjestykseen, jossa yliopistojen yksin tai yhdessä muiden kanssa perustamat osakeyhtiöt voisivat toimia yliopiston tutkimus- ja taiteellisen toiminnan tulosten kaupallisina hyödyntäjinä. Hallituksen esitys on askel oikeaan suuntaan, mutta toimenpiteet parantavat vain hieman yliopisto-

jen taloudellisia toimintamahdollisuuksia, esimerkiksi vuoden 2005 talousarvioon on varattu vain 270 000 euroa.

Yliopistojen taholta on tuotu epäkohtana esiin se, että Helsingin yliopistolla ja Åbo Akademiella on niiden historiallisia tekijöistä johtuen rahastoja, mutta muilla yliopistoilla ei ole tähän mahdollisuutta. Sivistysvaliokunnan olisi tullut todeta omana kannanottonaan, että tämä aiheuttaa taloudellista epätasa-arvoisuutta yliopistojen kesken.

Helsingissä 22 päivänä lokakuuta 2004

Kaarina Dromberg /kok
Hanna-Leena Hemming /kok

Marja Tiura /kok
Raija Vahasalo /kok